

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԳԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆԻՍՏԵՐ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷԶ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14-18, 1994

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Հայկական Կաճառի վարչութիւնը ձեռնարկեց հանդիսաւոր շուքով նշելու ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ 150ամեակը ՍԵՊՏ. 14-18ին, վեց ամիս առաջ յայտարարութիւններ տալով հայ մամուլին եւ հրաւերներ ուղարկելով հայագիտական աշխարհին:

Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ գեղարուեստական եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող ամենաշքեղ շրջանակին մէջ՝ ՏՈՒՇԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻՆ «գանչէլլէրիա» սրահին մէջ, Զորեքչարթի, 14 Սեպտ. 1994, ժամը 17ին, Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Արբա-հայր Հ. Գէորգ Մ. Վրդ. Պալեանի ողջոյնի խօսքով: Ապա խօսք առաւ Տիկ. Փիքիօ Ծորլանի, Վենետիկի նահանգին միջազգային յարաբե-րութիւններու պատասխանատուն, որ յատուկ կերպով շեշտեց Հայերու ներկայութեան բարերար ազդեցութիւնը Վենետիկի միջազգային նկա-րագրին համար, աւելցնելով թէ ներկայիս ծրագրեր կը մշակուին աւելի եւս զարկ տալու Վենետիկի եւ իր փոքրամասնութիւններու փոխյարաբերութիւններուն, որոնց մէջ լաւագոյն օրինակը կը հանդի-սանայ Մխիթարեան Մայրավանքը:

Բժիշկ Սուրէն Ծովիկեան, որպէս վեներտահայ փոքրիկ գաղութին ներկայացուցիչը, հպարտութիւն յայտնեց որ հայ մամուլին նահապետ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ եւ առաջին տպագիր հայ գիրքը (1512ին) լոյս տեսած են Վենետիկի մէջ. եւ եթէ ասոնց աւելցնենք, - ըսաւ, - բազմադարե-ան ներկայութիւնը Մխիթարեան Միաբանութեան, Սր. Ղազարի մէջ, եւ անոնց ունեցած վճռական դերը հայ մշակոյթի վերանորոգութեան մէջ, այն ատեն միայն կրնանք հասկնալ թէ ինչո՞ւ բազմահազար հա-յեր ուխտաւորի հոգիով կը մօտենան Վենետիկի եւ ո՛չ պարզ գրօ-սաշրջիկի:

Փրոֆ. Ճուզեփիէ Ֆրաստոն, բազմամաստակ հայագէտը, եղաւ երրորդ անձը որ հանգէս եկաւ գիտական-բանասիրական զեկույցով մը՝ «ԿԱՅՍՐ» բառին նշանակութիւնը միջնադարեան հայ մատենագրութեան մէջ:

Փակման խօսքը կատարեց Հ. Տաճար Վրդ. Եարտըմեան, խմբագիր Բազմավէպին եւ վարիչ Մխիթարեան Կաճառին: Ան յիշեց Բազմավէպի էջերուն մէջ 150 տարիներու ընթացքին տեղ դրած օտար հայագէտները, անոնց կատարած ներդրումը հայագիտական մարզէն ներս, իրար յաջորդող խմբագիրներու վաստակը, միաբաններու զործօն մասնակցութիւնը, որոնց փառքի պատկը կը կազմեն Բազմավէպի հայագիտական մատենաշարի 40ի մօտ հատորները, որոնք ընդհանրապէս հայագիտական բոլոր մարզերը կ'ընդգրկեն:

Հինգշաբթի 15 Սեպտեմբերին, առաջին օրուան առաջին զիտաժողովը տեղի ունեցաւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի հայեկիներու դահլիճին մէջ՝ առաւօտեան ժամը 10ին: Զեկուցող՝ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան, «Բազմավէպի հիմնադրութեան շարժառիթներն ու պարագաները» նիւթին շուրջ: Դիւանային մանրագնին պրպտումներու պտուղ՝ գիտնական վարդապետին ելոյթը ցոյց տուաւ թէ Հ. Գարրիէլ Վրդ. Այվազովսկի, եղբայրը մեծ նկարիչին, ո'րքան մեծ արդիւնք ունի Բազմավէպ հիմնադրութեան մէջ, ընդունելով հանգերձ ժամանակակից իւրաքանչիւր միաբանին ներդրումը անոր հիմնադրութեան մէջ:

Առաւօտեան երկրորդ բանախօսը հանդիսացաւ Հ. Տաճար Վրդ. Եարտըմեան, որպէս նիւթ ունենալով «Բազմավէպը իր 150 տարիներու համապատկերին մէջ»: Զեկուցող Վրդ. քոյց տուաւ թէ ի'նչպէս տարիներու ընթացքին Բազմավէպը ժողովրդական բնոյթը թօթափելով՝ մասնագիտական նկարագիր կը ստանայ, գլխաւոր դերակատարներէն մին կը հանդիսանայ աշխարհաբարի կերտումին, նաեւ շարժառիթ ա'յլ թերթերու ծնունդին, ռազմիրայ արեւմտեան մշակոյթին եւ ազատական գաղափարներու մուտքին՝ հայոց մէջ: Զեկուցող Վրդ. քոյց խօսքերը փակեց հետեւեալ նախադասութեամբ՝ Բազմավէպի էջերը ճօն են անթիւ բնագաւառներէ բաղուած գիտական պրպտումներով ու աշխատանքներով, որոնք իսկապէս հետազօտական հարուստ ժառանգ մը կը կազմեն հայագիտութեան:

Կէսօրէն ետք, առաջին զեկուցողը եղաւ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պըզտիկեան, Տեսուչ Հալէպի Մխիթ. Վարժարանին եւ վարչական անդամ Մխիթարեան Կաճառին, որպէս նիւթ ունենալով «Բազմավէպը եւ Ի. դարու Մխիթարեան գրական-մշակութային վաստակը»:

Բանախօսը, ժԹ. դարը անուանելով հանդերձ Ոսկեդարը Մխիթարեան Միաբանության, աւելցուց թէ Ի. դարն ալ ոչինչով կը զիջի նախորդին: Արդարեւ, Հայր Վարդան Հացունիի, Հայր Արսէն Ղազիկեանի, Հայր Բարսեղ Սարգիսեանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու գիտական եւ բանասիրական ուսումնասիրութիւնները լոյս կը տեսնեն 1900էն ետք եւ Մեծ Եղեռնին ստեղծած նոր կացութիւնը առիթ կը ստեղծեն զօրացնելու Միաբանութեան դպրոցական ցանցը եւ հրապարակ հանելու ակադեմական լրջութեամբ պատրաստուած աշխատանքներ եւ դատադիրքեր (Սեւան, Գրական ցոյք, Մատենագրութիւն եւն.): Այնուհետեւ, ազգային միութիւններ եւ կուսակցութիւններ բազմաթիւ վարժարաններ բացած ըլլալով զանազան զաղութներու մէջ, Մխիթարեան Միաբանութեան կը մնար նոր ճամբայ մը որոնել ԻԱ. դարու չեմին:

Երաժշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեան խօսեցաւ «Բազմավէպը եւ հայկական երաժշտութիւնը» նիւթին շուրջ, բաժանում մը դնելով եւրոպական եւ հայկական երաժշտութեանց միջեւ, քանի որ երկուքն ալ ընդարձակ տեղ դրած են Բազմավէպի էջերուն մէջ:

Ան յատկապէս յիշեց Կոմիտասի եւ Բազմավէպի կապերը, ինչպէս նաեւ Բազմավէպի հետաքրքրութիւնը նոր յայտնուող Տիգրան Զուխանեանի հանդէպ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Ալեք Մանուկեան մշակութային ֆոնտի Ատենապետ Պր. Երուանդ Ազատեան, որ մտաւորականի վայել սրամտութեամբ մը ըսաւ. «Եկած էի սորվելու եւ սորվեցայ», աւելցնելով թէ «Մխիթ. Միաբանութիւնը մաս կը կազմէ մեր էութեան եւ ամէն հայ երախտագիտական տուրք մը ունի անոր ստեղծած հսկայ հարստութեան հանդէպ: Իրաքանչիւր Մխիթարեան եղած է շարունակողը Մեծն Սեբաստացիի գործին, տարածելով անոր տեսիլքը հայութեան մէջ»: Հուսկ, աւելցուց, թէ Ալ. Մանուկեան Հիմնադրել մեծ յարգանք ունի եւ այսուհետեւ եւս նոյն վերաբերումը պիտի պահէ հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Ուրբաթ, 16 Սեպտեմբերին, ամբողջ օրուան զեկուցումներուն նիւթը նորոգած էր «Հայագիտական աշխարհն ու մամուլը», Վենետիկէն ու Բազմավէպէն դուրս:

Առաջին ելոյթ ունեցողը պիտի ըլլար Փրոֆ. Սուրէն Գոյանճեան, նիւթ ունենալով «Հայաստանի Հայագիտական Մամուլը»: Անցազրային դժուարութիւններ պատճառ եղած էին որ Փրոֆ. չկարենար ժամանել Վենետիկ. իր զեկոյցը կարդաց Հ. Վահան Օհանեան, առանց հարցումներու բաժնի:

Կարոյ Մոմճեան, Լոս Անճելոսի UCLA Համալսարանէն, Հանգամանորէն խօսեցաւ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Հայագիտական Մամուլ»ի մասին, զանազանութիւն ղեկով հայագիտականի եւ հայկականի միջեւ, ուր առաջինը զուտ բանասիրական բնոյթ կը կրէ, մինչ երկրորդը՝ հայկականութեան հետ կապ ունի: Առաջին իմաստով՝ մամուլ գոյութիւն չունի Մ. Նահանգներու մէջ, ի բաց առեալ ա՛յն գիտական յօդուածները, որոնք պատահարաւ լոյս կը տեսնեն համալսարանական մամուլին մէջ, մինչ երկրորդին մէջ կարելի է դասել «Հայրենիք» ամսագիրը, «Հորիզոն գրական»ը եւ ուրիշներ:

Յետ միջօրէի՝ առաջին զեկոյցը տուաւ Տէր Անդրանիկ Վրդ. Կոանեան, խմբագիր Պէյրութի Մասիս ամսագրին, նիւթ ունենալով «Միջին Արեւելիի Հայագիտական Մամուլը»:

Յարգելի Վարդապետը վեր հանեց Յիսուսեան միաբան՝ Հայր Մարկեանի դերը հայագիտական մարզէն ներս, 30ական թուականներուն զայն ներմուծելով Պէյրութի Սեն Ժոզէֆ ֆրանսական համալսարանի արեւելագիտական բաժնին մէջ. ապա խօսեցաւ զանազան արժէք ներկայացնող կեդրոններու մասին (Եր. Հիւսիսեան, Ն. Փալանճեան ճեմարան), յատկապէս Հայկազեան Հայագիտական ամպլոնին, որ ունի նաեւ իր տարեգիրքը հայագիտական բովանդակութեամբ:

Ռէմոն-Յարութիւն Գէորգեանի նիւթը կարդացուեցաւ Հ. Սերոր Զամուրլեանի կողմէ, հեղինակին բացակայութեան պատճառով. նիւթը՝ «Եւրոպայի Հայագիտական Մամուլը»:

Վերջին զեկուցողը եղաւ Ծիա Այվազեան, Լոս Անճելոսի UCLA Համալսարանի դրաղարանային հայկական բաժնի վարիչը, նիւթ ունենալով «Հայագիտութի՞ւն թէ Հայ-Գիտութիւն միասնացող եւ մամուլի էջերէն քաղուած մանրագին վերլուծումներէ ետք, կրցաւ ներկաներուն մէջ համոզում գոյացնել, որ թէեւ այդ չրջանին բանասիրական առումով մամուլ գոյութիւն չունէր, բայց սահմանադրութեան ստեղծած գինովութիւնը նոր փնտռուք մը յառաջացուց հայ մտաւորականներու մօտ, շեշտուած կերպով «Հայի-գիտութիւն»:

Շաբաթ, 17 Սեպտ. երեկոյեան ժամը 4.30ին, Ս. Ղազարի Մայրավանքին մէջ սկիզբ կ'առնէր պաշտօնական փակումի հանդիսութիւնը՝ աշխարհահռչակ Պերճ Ժամկոչեանի երգեհոնի համերգով, իր իսկ նուիրած փառաւոր երգեհոնին վրայ, ի ներկայութեան բազմաթիւ ազգայիններու, եկեղեցական իշխանութեանց, Վենետիկի փրիստփայ քաղաքապետին եւ ա՛յլ քաղաքական անձնավորութիւններու: Ժամկոչ-

հան իր անդուգական մատներով դիւթեց ներկաները, անցնելով դասականէն՝ հասնելու համար մեր պատարագի երգերուն:

Ապա ներկաները հրաւիրուեցան անցնելու «Ստեփան Սրապեան» սրահ, ուր ցուցադրուած էր Հայ Պարբերական Մամուլը՝ չտեսնուած ճոխութեամբ, 1794ի ԱԶԴԱՐԱՐի առաջին թիւերէն մինչեւ ժամանակակից չըջանը, անցնելով Վենետիկէն, Կովկասէն, Մոսկուայէն, ԸԶմիւռնիայէն, Պոլիսէն, Խրիմէն, Ղարաբաղէն, Պաքուէն, հասնելու համար Վիէննա, Սօֆիա, Ռումանիա, Աթէնք, Արժանթին, Միացեալ Նահանգներ եւայլն: Յատուկ տեղ զբաւած էին Մխիթարեան առաջին հրատարակութիւնները (Դիտակ Բիւզանդեան, Տարեգրութիւնք, Բազմավէպ), Բազմավէպի հայադիտական մատենաշարը, Գեղունիներու թիւերը եւ Հայ Ընտանիք:

Վանքի պատմական սեղանատան մէջ տրուած ճոխ հիւրասիրութեամբ եւ փոխադարձ մաղթանքներով՝ փակումը կատարուեցաւ այս եօթեայ զիտահաւաքին, նուիրուած հայ մամուլի նահապէտ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ 150ամեակին:

Հ. Յ. Վ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ